

PM Barnperspektiv i Jagbacken, Nyköpings kommun

Nyköping

Medverkande

Nyköpings kommun

Fanny Ramström, Planarkitekt
Therese Lindgren, Planarkitekt

Konsulter

Gustav Carlsbrand (Planarkitekt), Ramboll
Namo Marouf (Planarkitekt), Ramboll
Frida Andersson (Planarkitekt), Ramboll

Innehåll

Sammanfattning	4
Inledning	5
Varför barnperspektivet?	5
Syfte och avgränsning	6
Metod	7
Del 1 - Nuläge	9
Jagbacken idag	9
Planförslag Jagbacken	12
Del 2 - Analys	17
Bebyggelse, stråk och gröna kopplingar	17
Trafik	18
Målpunkter	19
Skola	21
Del 3 - Slutsatser	23
Åtgärdsförslag och rekommendationer	23
Källhänvisning	26

Sammanfattning

Detta PM är framtaget som underlag till planprogram för Jagbacken. Syftet med PM Barnperspektiv är att i ett tidigt skede få in barnperspektivet i planeringen och belysa viktiga aspekter inför kommande process med detaljplanen för Jagbacken. Syftet är således inte att utföra en full barnkonsekvensbeskrivning utan att i ett tidigt skede utföra en övergripande konsekvensanalys utifrån aspekterna; skola, bebyggelse, stråk och gröna kopplingar, trafik och målpunkter samt medskick för kommande arbete med Jagbacken. Planprogrammet syftar till att ta fram en övergripande struktur för hur Jagbacken kan utvecklas på lång sikt. Planprogrammet ska också underlätta efterföljande detaljplanläggning genom att belysa områdets kvalitéer och förutsättningar i ett tidigt skede. Detaljplanerna ska sedan möjliggöra för ny bostadsbebyggelse, ny bygdegård samt eventuell skola/förskola. Planprogrammet rekommenderar att områdets och omgivningens naturliga kvaliteter och värden tas tillvara. Markens kupering, den värdefulla vegetationen och områdets bidrag till Kiladalens landskapsbild är viktiga utgångspunkter för planprogrammet och kommande exploatering.

Utformningen av utemiljö har stor betydelse. Attraktiva grönområden och utemiljöer främjar barns psykiska, sociala samt fysiska och motoriska utveckling. En varierad naturmiljö uppmuntrar till upptäckter, väcker fantasi och kreativitet samt ger utrymme för rika lekupplevelser. För att skapa förutsättningar för att barn ska känna sig attraherade av utomhusmiljön måste den fysiska miljön planeras utifrån barnets perspektiv. Det optimala är om barn har nära tillgång till både lekplatser och natur, de vill helst inte enbart hänvisas till välplanerade, "pedagogiska" och välordnade lekplatser. Lek och utforskning av miljön och det material som finns tillhands är en viktig del för att platsen ska upplevas som barnens egna. Trafiken utgör ofta det största hindret för barns rörelsefrihet, barn ska helst kunna röra sig självständigt mellan hem, skola, kompisar och aktiviteter. En lösning på detta problem är att gång-, cykel- och biltrafik separeras från varandra. Ambitionen är att gaturummet inom området utformas så att fordon håller låga hastigheter. Detta är positivt eftersom ett sätt att minska de barriärer som trafiken skapar är att sänka fordonens hastighet och på så sätt öka fordonsförarnas möjligheter att uppfatta barnen. En viktig del i barnperspektivet och social hållbarhet överlag är betydelsen av att verka för en inkluderande stadsdel där det finns trygghet och tillhörighet både inom stadsdelen och mellan olika stadsdelar. Att tillskapa aktiviteter och miljöer för barn och unga bidrar till detta. Ett bra sätt är genom dialoger och workshops med målgruppen där man utgår ifrån att de vet vilka behov och intressen som finns. Detta PM är ett inledande arbete där barnperspektivet har undersökts på ett övergripande sätt. Längre fram i processen bör en barnkonsekvensanalys utföras inom ramen för en ny detaljplan, detta för att fortsätta integrera frågor som rör och gynnar barn och unga i området.

Inledning

Varför barnperspektivet?

1 januari 2020 antogs FN:s barnkonvention som svensk lag. Lagen (2018:1197) innebär att barnens rättigheter ska beaktas vid avvägningar och bedömningar som görs i beslutsprocesser i mål och ärenden som rör barn. Barnkonventionen ger en definition av det enskilda barnets rättigheter i samhället och syftar bland annat till att ge barn och unga mellan 0–18 år, oavsett bakgrund, rätt att behandlas med respekt och att få komma till tals.

En barnkonsekvensanalys är ett sätt att tillämpa barnkonventionen i projekt som påverkar barn och ökar möjligheten att fatta beslut som verkligen gagnar barn och unga. Delar av barnkonventionen är tillämpbara i detta PM och kan sammanfattas i fyra punkter.

1. Alla barn har samma rättigheter och lika värde
2. Barnets bästa ska alltid komma först
3. Alla barn har rätt att säga vad de tycker i frågor som berör dem
4. Alla barn har rätt till lek, vila och fritid

Syfte och avgränsning

Syftet med PM Barnperspektiv är att i ett tidigt skede få in barnperspektivet i planeringen och belysa viktiga aspekter inför kommande process med detaljplanen för Jagbacken. Syftet är således inte att utföra en full barnkonsekvensbeskrivning utan att i ett tidigt skede utföra en övergripande konsekvensanalys utifrån aspekterna; skola, bebyggelse, stråk och gröna kopplingar, trafik och målpunkter samt medskick för kommande arbete med Jagbacken.

Detta PM har avgränsats till att analysera barnperspektivet ur ett övergripande perspektiv och ge rekommendationer inför kommande planering. Under detaljplaneprocessen kommer, till skillnad från i nuvarande skede, konkreta utformningsförslag av bebyggelse och gator kunna analyseras och konsekvensbedömas ur ett barnperspektiv. I detaljplaneskedet föreslås en barnkonsekvensanalys därför tas fram, ett arbete som ofta innefattar workshop och dialog med barn och ungdomar i skolådern.

Metod

Detta PM är indelat i tre delar

- Del 1 NULÄGE: Nulägesbeskrivning, planprogram
- Del 2 ANALYS: Konsekvensanalys
- Del 3 SLUTSATSER: Rekommendationer/förslag för fortsatt arbete

Del 1 innefattar en kartläggning och innehåller en nulägesbeskrivning och beskrivning av planprogrammet. Del 2 analyserar vad som framkommer under den genomförda workshopen utifrån dagens situation och planerade principlösningar. Del 3 ger rekommendationer till det kommande planeringsarbetet för Jagbacken utifrån de platsbundna teman som tagits fram för projektet; "Bebyggelse, stråk och gröna kopplingar", "Trafik", "Målpunkter" och "Skola".

Kartläggningens (Del 1) syfte är att få en djupare förståelse för platsens förutsättningar utifrån ett barn- och jämställdhetsperspektiv och denna ligger som grund för konsekvensbeskrivningen.

Workshop och dialog

En digital workshop hölls tillsammans med utvalda delar av kommunens projektgrupp i september 2021 med syfte att få en mer ingående förståelse för projektets påverkan på barn. Följande frågeställningar diskuterades utifrån ett barnperspektiv

- 1. Platsen**
Vilka styrkor finns i området?
Vad kan förbättras i området?
- 2. Bebyggelse, stråk och gröna kopplingar**
Hur utformas bostadsgårdarna?
Gröna Kvaliteter
- 3. Trafik**
Säkra skolvägar
Angöring
Parkering
Buller och risk
- 4. Målpunkter**
Hur kan planområdet bli ett komplement för resten av Bergshammar?
Hur ska mötesplatser utformas för att gynna barn?

5. Skolan

Hur skapas en bra skolgård i framtiden? (Funktioner, mötet med grönstruktur m.m.)

Finns det någonting som hindrar skolgården från att bli bra?

Hur kan skolgården nyttjas efter skoltid?

Utöver workshop så har en dialog utförts i samband med denna rapport. Dialogen utfördes genom intervju med en rektor och pedagog på Kiladalens skolor, till grund för intervjun låg samma frågeställningar som användes under workshopen. Resultatet från dialogen används som en del i analysen. Fullständig redogörelse för intervjun finns som bilaga.

Del 1 - Nuläge

Jagbacken idag

Läge och natur

Jagbacken ligger norr om Nyköpingsvägen i Bergshammar cirka 6 km från centrala Nyköping. Närmaste handelsområde, Gums-backen, ligger 3 km öster om Jagbacken och närmaste samhälle, Svalsta ligger 3 km väster om Bergshammar. Kommunal skola och förskola finns i både Bergshammar och Svalsta. Närmsta gymnasieskola ligger i utkanten av Nyköping, cirka 5 km från Jagbacken.

Området är till största delen beklätt med tallrik skog, som skiftar i täthet med inslag av gran. Runt bygdegården finns ett antal större lövträd och tallar värda att bevara. Enligt artportalen finns inga kända hotade arter inom området. I södra delen av området finns ett mindre område i sydslutning, här är naturen blockrik med stora inslag av lövträd.

Nuvarande användning

Jagbacken utgörs främst av mark som tidigare nyttjats för skogsbruk, mindre delar har även nyttjats för bete och jordbruk. Inom området, på gränsen mellan jordbruksmarken och skogsryggen, finns idag bygdegården där Bergshammars Bygdegårdsförening bedriver sin verksamhet. Föreningen arbetar för att dokumentera bygdens kulturarv, ordna utflykter, bedriva kursverksamhet i samarbete med kyrkan samt anordna valborgsfrande för Bergshammarsborna på den befntliga grusplanen.

Den befntliga grusplanen vid bygdegården används idag för olika typer av aktiviteter av såväl skola som bygdegård och allmänhet. Förutom att den används för fotbollsspel används den även för boulespel, skridskoåkning på vintern och för valborgsfrande. Skogsområdet i Jagbacken besöks frekvent av skolklasser i Bergshammar. Detta sker särskilt kring bygdegården, grillplatsen och vindskyddet.

Jagbacken används idag bland annat som område för natur- och friluftsliv. I området finns flera upptrampade stigar. Tillgången på strövområden nära bostaden har stor betydelse för människors möjligheter att vara fysiskt aktiva och har därmed även grundläggande betydelse för hälsa och psykiskt välbefinnande.

Lek och friluftsliv

I Bergshammar finns två lekplatser, en mindre vid Lilys väg och en något större vid Annas väg. Den lekplats som ligger närmast planområdet ligger cirka 100 meter söder om planområdet. Utöver dessa lekplatser finns även möjlighet att använda lekplatsen vid Bergshammars skola under tider då ingen skolverksamhet pågår.

Några hundra meter sydost om planområdet finns ett koloniområde med odlingslotter och cirka 1 km söder om planområdet passerar en sträcka av Sörmlandsleden. Sörmlandsleden är en populär vandringsled om totalt cirka 1000 km på olika platser runt om i Södermanland. Cirka 2 km öster om planområdet passerar Sörmlandsleden Ryssbergens naturreservat där det bland annat finns eldplats, motionsspår och vindskydd samt vintertid möjlighet att åka utför i Ryssbergsbacken. Ryssbergen är ett kommunalt naturreservat som förvaltas av Nyköpings kommun.

Gång- och cykeltrafik

Möjligheterna att gå och cykla inom Bergshammar är goda. Utmed Nyköpingsvägen finns en gång- och cykelbana som är separerad från övrig trafik. Till centrala Nyköpings är det endast 6 km och till närmaste handelsområde, Gumsbacken, är det endast 3 km. I anslutning till busshållplatsen och infarten till bygdegården byter gång- och cykelvägen mellan Bergshammar och Nyköping sida om väg 800 på ett sätt som gynnar trafiksäkerhet för oskyddade trafikanter.

Koppling mellan bygdegården och samhället finns idag. Utifrån såväl folkhälsa som hållbarhet är det viktigt att gång- och cykelvägnätet för tillkommande utbyggnadsområde integreras väl med befintliga strukturer. Särskilt viktigt är detta utifrån barnperspektiv och att elever säkert ska kunna ta sig till och från skola och fritidsaktiviteter.

Kollektivtrafik

Området trafikeras av länsbussar med täta avgångar i rusningstid på vardagar och avgångar cirka varje timme under helger. Busshållplatsen är idag lokaliserad vid infartsläget till bygdegården och är utformad med passage för oskyddade trafikanter tvärs väg 800.

Fordonstrafik

Nyköpingsvägen (länsväg 800), som är en viktig länk till Nyköping, passerar området. Idag har sträckan förbi Jagbacken en hastighetsbegränsning om 50 km/timmen, vilket kan komma att justeras genom det nationella arbetet med "Rätt fart i staden" nya hastighetsgränser 40 respektive 60 km/timmen. Den befintliga infarten från Nyköpingsvägen till bygdegården är den enda infart som finns till området i dag. Nyköpingsvägen trafikeras med 1800 fordon per dygn varav 9% tung trafik (inklusive bussar), men vägen utgör inte rekommenderad led för transporter med farligt gods.

I norr avgränsas planområdet av påfart till europavägen (E4:an). För att minimera risker och öka säkerheten rekommenderas av myndigheter att områden mellan bebyggelse och statliga vägar (riskavstånd) hålls fria från bebyggelse. Dessa områden behöver utformas så att riskerna för skador förebyggs, detta kan utformas på olika sätt beroende på platsen. Inom Jagbackens norra delar kan åtgärder behöva studeras närmare inom 50 meter från påfarten, utgångspunkten är dock att hålla bebyggelse utanför detta område.

Farligt gods

Avståndet från planområdet till E4:an, som är en utpekad primär led för farligt gods, är stort, cirka 300 meter. Detta innebär mycket liten risk för att området skulle påverkas om en olycka med farligt gods inträffade.

Buller

Enligt framtagna bullerutredningar är förutsättningarna för bostäder och verksamheter på Jagbacken ur bullersynpunkt goda, under förutsättning att framtida bebyggelse anpassas till rådande bullersituation. Området ligger utanför Skavsta flygplats influensområde och utsätts därmed inte för betydande flygbuller.

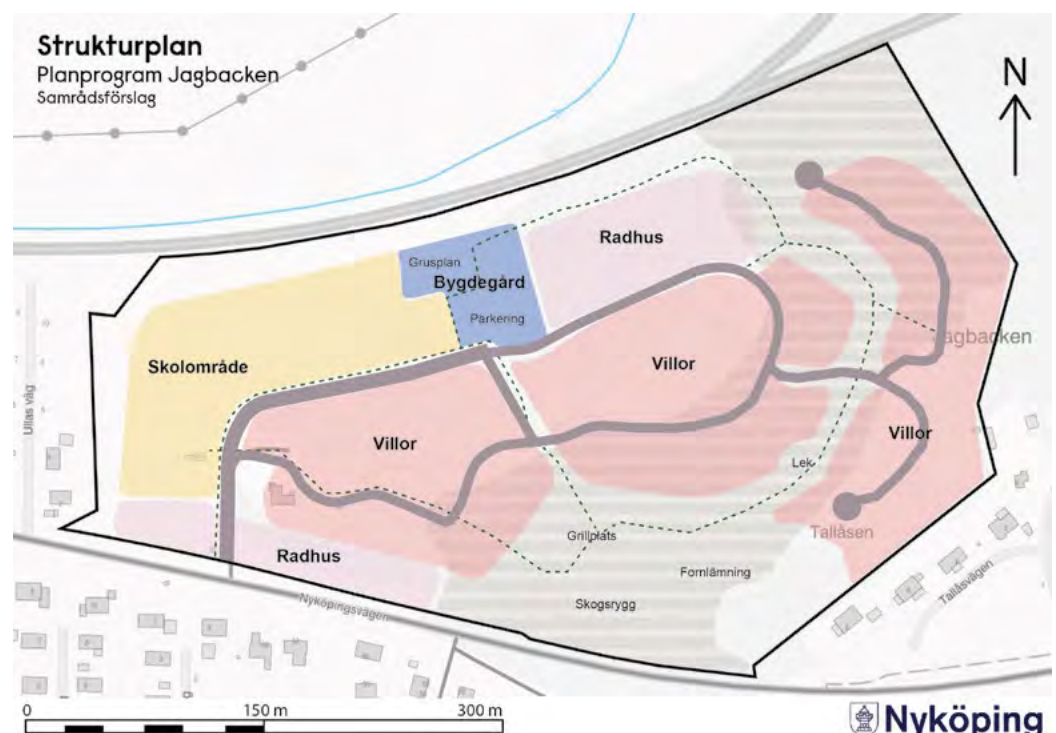
Enligt bullerutredningen lämpar den sydvästra delen av Jagbacken sig väl för både bostäder och skola/förskola – nivåerna ger goda förutsättningar för en tyst gård utan åtgärder.

Planförslag Jagbacken

I Jagbacken föreslås en blandning av boendeformer såsom exempelvis radhus, parhus och friliggande villor. För att människor med olika åldrar och socioekonomisk bakgrund ska flytta till Jagbacken är blandade upplåtelseformer en fördel. Bebyggelsen i Jagbacken föreslås gestaltas enhetligt med ett hänsynsfullt förhållningssätt till landskapet och enhetliga naturnära fasadkulörer men med variation avseende exempelvis skala.

Genom att respektfullt behandla växtlighet och mark som en resurs i området blir Jagbacken ett område med många gröna kvaliteter och vackra vyer över kulturlandskapet. I och med att naturen finns precis utanför husknuten är det enkelt att leva aktivt här. I Jagbacken finns både bostadsnära natur och närhet till större rekreationsområden som nås med cykel eller till fots. Möjligheter till bostadsnära och allmän rekreation finns inom området i form av exempelvis grillplats, utegym, naturlek och liknande. Jagbackens identitet bygger på naturnära boende och ett levande område med vyer över kulturlandskapet.

Ambitionen är att utformningen av Jagbacken kommer bidra till att utveckla en stark känsla av gemenskap och delaktighet. Boende i området delar ansvarskänsla för sin närmiljö och engagemang för bygdegården, grönstråk och platser för friluftsliv som bidrar med liv och rörelse. Barnperspektivet har beaktats vid utformningen av så väl gator som bebyggelse och grönområden i planprogrammet.

Nyköpings kommun växer och Bergshammar och Svalsta är attraktiva platser för de som flyttar hit. När fler bostäder möjliggörs behöver även fler skolplatser tillskapas. Därför har även förutsättningarna för skolverksamhet som kan möta ett framtida behov undersökts. Planprogrammet visar på en möjlig lokalisering av skola eller förskola. Ett upplägg av den framtida skolverksamheten i Bergshammar och Svalsta kommer att planeras senare. I händelse av det inte behövs någon skola i Jagbacken är planprogrammet flexibelt och öppnar upp för möjliggörande av fler bostäder i området.

Utformningsprinciper

Placering av bebyggelse i Jagbacken ska främst göras med hänsyn till topografi och kulturlandskapet. För att bibehålla så mycket som möjligt av natur och kulturvärdena på platsen är placering av såväl bebyggelse som infrastruktur av stor vikt. Särskilt känsligt är placeringen av husen inom de delar som till stor del behöver bevaras, ur natur- och landskapsbildsynpunkt. Bebyggelsen i Jagbacken delas upp i tre områden med olika karaktär (Navet, Skogen och Hyllan).

Området närmast infarten till Jagbacken är "Navet", här blandas funktioner och plats skapas för ny bygdegård med tillhörande faciliteter samt bostäder och/eller skola. Bebyggelsen här har en något större skala än övriga Jagbacken och gatan är ett väl definierat rum med tydlig funktionsseparering mellan trafikslag. Området utgör en entré till Jagbacken och de halvoffentliga verksamheterna ger ett relativt högt flöde av människor i och till området. Bebyggelsen i Navet föreslås utgöras av byggnadsvolymer upp till tre våningar.

Inom Navet behöver integrering av tekniska lösningar för dagvattenhantering ske i den befintliga naturen. Utformningen av lösningarna för hantering av dagvatten i området bidrar till en upplevelserik miljö genom naturlig fördröjning av vatten. Valet av naturliga lösningar bidrar till den biologiska mångfalden samt upplevelsen av platsen. Placeringen av byggnader inom området behöver ske med hänsyn till höga flöden av vatten från skyfall och bör därför placeras så att lågpunkten i nordvästra delen av området kan översvämmas utan skador på bebyggelse.

Bostadsbebyggelsen inom Navet föreslås bestå av villor samt tät radhusbebyggelse, men kan även innehålla bostäder för personer med särskilda behov. För att skapa ett tydligt avgränsat gaturum med trädgårdsstadskaraktär placeras bostadsbebyggelsen nära gaturummet. Exakta vridningar och placeringar inom området för radhusen har inte studerats i detta skede, utan detta behöver göras inför efterföljande planarbete. Trafkbuller och riskavstånd kan hanteras genom uppförande av vall eller staket.

Vid eventuell planläggning för skola/förskola bör friytan uppgå till 30 kvm/elev för grundskola eller 40 kvm/elev för förskola. För de delar av ytan som kan komma att behövas för skolverksamhet är det intressant att närmare studera samnyttjande med bygdegården. I förslaget har bygdegård, parkering, grusplan samt eventuell idrottshall samlats i den nordöstra delen av området. Ett mindre radhusområde och den större skolbyggnaden möjliggörs i väster, invid infarten till Jagbacken. Skulle ingen skola uppföras inom området lämpar sig området bra för bostadsbebyggelse, exempelvis i ferbostadshus med inslag av bostäder för äldre eller andra särskilda grupper.

Mötesplatser och rekreation

I Jagbacken finns flexibla inom- och utomhusytor som kan användas för såväl temporära som permanenta behov vilket bidrar till en effektiv användning av mark och lokaler då Bergshammars bygdegård, skola och idrottsfunktioner ligger samlat. Utomhusyta för idrott kan användas av skolbarn under dagtid och nyttjas av boende i hela Bergshammar samt föreningar under kvällar och helger. Möjligheter att tillskapa odlingslotter som kan skötas gemensamt av skolbarn och föreningar finns. Publika inomhuslokaler öppnar upp möjligheter för olika sorters aktiviteter och verksamheter såsom caféverksamhet, matservering, kulturevenemang och sammankomster av olika slag.

Gemensamma ytor och besöksstata funktioner samlas i områdets västra del vilket ger en flexibilitet som på sikt möjliggör ett omväxlande utbud av mötesplatser för olika målgrupper. Bygdegård, skola och bostäder samnyttjar ytor för teknisk försörjning såsom parkeringsplatser och avfallshantering i den mån det är möjligt och innebär positiva synergier för alla parter.

Alla invånare och besökare till Jagbacken ska ges möjlighet att uppleva områdets kvalitéer och värden, i enlighet med riksdagens mål om tillgänglig natur för alla. Enligt PBL (2 kap. 7§ PBL) ska planläggningen ta hänsyn till behovet av parker och grönområden, lämpliga platser för lek, motion och annan utevistelse inom eller i nära anslutning till sammanhållen bebyggelse. Inom Jagbacken sparas stora områden av natur för att möjliggöra till utevistelse och rekreation i området. Genom tydliga gångstråk samt väl utformade platser för utomhusvistelse och lek bidrar området till människors hälsa och välbefinnande.

Inom planområdet sparas skog, för att bevara platsen för fornlämningen med omnejd samt den skogssiluett som beskrivs i landskapsanalysen. Jagbackens funktion som område för natur- och friluftsliv för boende i närområdet och Bergshammar bibehålls genom det sparade skogsområdet. En viktig del i visionen för Jagbacken är att bibehålla den bostadsnära rekreation som befintliga gångstigar innebär för boende i Bergshammar. Genom att lämna ytor för naturen och skogen kan Jagbacken fortsätta användas för rekreation av boende i och omkring skogsryggen även efter utbyggnad av ny bebyggelse på platsen. Inom Jagbacken anordnas platser för en rad olika utomhusaktiviteter såsom utegym, grillplats och naturlek.

Gång- och cykeltrafik

Gång- och cykeltrafikanter ges separat utrymme längs områdets huvudgata där en 3 meter bred gång- och cykelväg planeras. I Jagbackens södra del, vid infarten till området, planeras gång- och cykelvägen ansluta till den befintliga cykelvägen in mot Nyköping. Inom planområdet planeras för både större och mindre gröna stråk. Dessa stråk möjliggör för andra kontaktvägar än att använda villagatorna för förflyttning till fots eller med cykel. Gång- och cykelvägarna är av stor betydelse även för tillgängligheten till den sparade naturen i området såväl som till befintligt grönområde öster om Jagbacken. Barnen ska på egen hand säkert och tryggt kunna ta sig till skolan till fots eller på cykel, likväl som med stöd av någon annan, därför behöver trafklösningarna vara tydligt utformade, gärna belysta och uppmuntra till låga hastigheter.

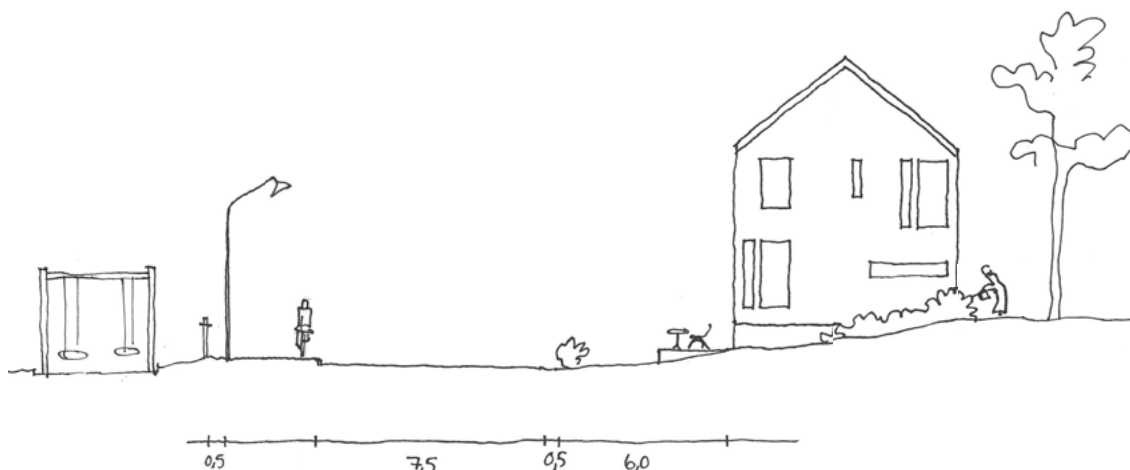
Kollektivtrafik

I och med utbyggnaden av Jagbacken skapas ett större underlag för kollektivt resande vilket stärker kollektivtrafken i Bergshammar. Den befintliga busshållplatsens läge, passage över Nyköpingsvägen samt gång- och cykelstråk till och från hållplats och passage kommer att studeras närmare vid efterföljande planeringsarbete. Exempel på aspekter som bör tillgodoses vid en översyn av kollektivtrafksituationen i Jagbacken är tillräcklig åtskillnad mellan kollektivtrafknärmer och fotgängare/cyklister vid hållplatserna, god sikt vid gångpassage över Nyköpingsvägen och eventuellt behov av väderskydd där det inte finns idag.

Fordonstrafik

Utformningen av gaturummen ska uppmuntra fordonstrafk att hålla låga hastigheter och locka boende att röra sig till fots och på cykel. God belysning och goda siktförhållanden är viktiga delar i gatuutformningen. Det ska vara enkelt att förstå gatustrukturen som håller en hög orienterbarhet med tydlig huvudgata, korsande gång- och cykelvägar. God framkomlighet för bilar och bussar finns, samt god tillgänglighet till parkering. Den nära kopplingen till natur och fornlämning utgör en viktig kvalitetsfaktor i Jagbacken. Därför har starka kopplingar till naturen och dess målpunkter, såsom fornlämningar, prioriterats.

I händelse av skola/förskola i området blir det intressant att närmare studera möjlighet för ytterligare en infart till området. Detta för att underlätta transporter till skolan utan att påverka trafikfödet i resterande delar av Jagbacken samt undvika att delar av skolgården behöver nyttjas som lastzon. Leveranser till skolan ska kunna ske på ett trafiksäkert sätt där backrörelser undviks vilket skulle kunna lösas genom separat infart från Nyköpingsvägen för leveranser. Detsamma gäller för ytor för hämtning och lämning av barn till området. Möjlighet för föräldrar att parkera och följa sina barn behöver finnas, särskilt i de lägre åldrarna.

Del 2 - Analys

Bebyggelse, stråk och gröna kopplingar

Barn är de som är mest beroende av bostadsgården i stadsmiljön, det är en plats som de självständigt kan röra sig på och därigenom upptäcka sin närmiljö. Tillgången till bostadsgårdar, lekplatser och parker är också viktig för barn och ungas möjlighet till vardagsmotion och kontakt med naturen (Boverket, 2015). Det finns inga riktlinjer för hur stor en bostadsgård bör vara, men storleken har stor betydelse för att uppfylla barnens behov av lek och rörelse. Ett mått som föreslås är att 50% av kvartersmarken ska utgöras av gård för att fungera väl för rekreation och närlek (AIX, 2021).

Det är positivt att bostadsgårdarna i Jagbacken har möjlighet att kopplas ihop via stråk och gröna kopplingar. Boverket har på uppdrag av regeringen tagit fram en vägledning för hur kommuner kan säkra tillgången till de grönområden som finns nära bostäder, den bostadsnära naturen. Boverket rekommenderar att bostadsnära natur ska nås inom ett avstånd av 300 meter från bostäder, något som bör uppfyllas inom planområdet som har tillgång till mycket grönska.

Även utformningen av utemiljö har stor betydelse. Attraktiva grönområden och utemiljöer främjar barnens psykiska, sociala samt fysiska och motoriska utveckling. En varierad naturmiljö uppmuntrar till upptäckter, väcker fantasi och kreativitet samt ger utrymme för rika lekupplevelser. För att skapa förutsättningar för att barn ska känna sig attraherade av utomhusmiljön måste den fysiska miljön planeras utifrån barnets perspektiv. Det optimala är om barn har nära tillgång till både lekplatser och natur, men de vill inte heller hänvisas till välplanerade, "pedagogiska" och välordnade lekplatser. Lek och utforskning av miljön och det material som finns tillhands är en viktig del för att platsen ska upplevas som barnens egen. Barns utemiljöer bör vara väl tilltagna i storlek, lummiga och omväxlande med stora öppna ytor kombinerat med träd och undervegetation som till exempel buskar och sly. (Folkhälsomyndigheten, 2009).

Trafik

Trafiken utgör ofta det största hindret för barns rörelsefrihet, barn ska helst kunna röra sig självständigt mellan hem, skola, kompisar och aktiviteter. En lösning på detta problem är att gång-, cykel- och biltrafik separeras från varandra.

Trafiksäkra skolvägar och transporter till skola behöver i kommande planering säkerställas. I händelse av att ny skola tillkommer i Jagbacken kan den, utöver barn från Bergshammar, även locka barn från angränsande orter. Detta kan innebära att möjligheterna för skolresor via buss behöver studernas närmare, samt säkra gångstråk mellan busshållplats och skola säkerställas. Barnens skolvägar bör korsas av trafik på så få ställen som möjligt och backrörelser för tyngre fordon som kommer med leveranser bör undvikas i kombination med barnens skolväg. Det är därför positivt att en separat gång- och cykelväg planeras till den eventuella skolan. En bra skolväg är gen, säker, trygg och utan barriärer. Åtgärder som bidrar till god säkerhet för barn handlar om separering mellan gång-, cykel- och biltrafik, färre fordon och låga hastigheter (Stockholms stad, 2016).

Ambitionen är att gaturummet inom området utformas så att fordon håller låga hastigheter. Detta är positivt eftersom ett sätt att minska de barriärer som trafiken skapar är att sänka fordonens hastighet och på så sätt öka fordonsförarnas möjligheter att uppfatta barnen. Studier visar att barn tycker det är viktigare att närmiljön har bra kvalitet och är säker än att till exempel lekplatser är nya och spännande. Barn upplever ofta att trafiken hindrar dem från att röra sig fritt och skapar oro. När det gäller barns lekar och önskemål om lekplatser, så leker de helst i närheten av hemmet, i sin närmiljö. När samhället bygger bort barnens utemiljöer genom att exempelvis bilda trafikbarriärer eller ta bort lekplatser och växtlighet försvinner viktiga naturelement och gröna ytor som har stor betydelse för dem (Folkhälsomyndigheten, 2009).

Målpunkter

Offentliga platser kännetecknas av att de är tillgängliga för alla vid alla tidpunkter. De kan utnyttjas av vem som helst oavsett bakgrund, samhällsposition eller dylikt. Barn och ungdomar använder offentliga platser i större utsträckning än vuxna eftersom de är öppna under dygnets alla timmar och kan nyttjas utan kostnad. De utgör ett slags frizoner i förhållande till hem och skola. Här kan man vara och umgås utanför hemmets eller skolans sfär. Ungdomar använder den offentliga miljöns olika platser, rum och sammanhang inte bara som ställen att vistas på, utan också som platser där de utvecklas och gör sig redo för vuxenlivet (AIX, 2021).

Om ny skola byggs i området förväntas den och dess tillhörande ytor inte bara bli en tillgång för planområdet, utan för hela Bergshammar. Skolgård och bollplan kan komma att användas av barn från hela området med omnejd, även under de timmar som skolverksamhet inte pågår. Detta gäller också för idrottshallen som planeras att hyras av skolan och nyttjas av Nyköpings idrottsföreningar under övrig tid. På så sätt kommer den nya skolan med största sannolikhet fungera som en offentlig plats under de perioder som skolan är stängd. Intervjun med representanter från Kiladalens södra skola visar att befintlig skola nyttjas på detta sätt. Framförallt är det ungdomar i tonåren som använder skolgården efter stängningstid, en anledning till detta tros vara att det saknas ungdomsgård i närområdet. Skolan i Jagbacken kommer potentiellt att bli en ny attraktiv plats och målpunkt för denna målgrupp. För att det eventuella skolområdet inte ska riskera att bli en otrygg plats som utsätts för exempelvis skadegörelse är utformningen viktig. Belysning och ytor som tål ett högt samnyttjande och slitage bör prioriteras. Även tillkommande parkeringsytors utformning bör ske med eftertanke, öppna ytor bör undvikas för att sänka hastigheterna på parkeringen och minska risken för "buskörning". Det ses som positivt att bostadsbebyggelse uppförs i närhet av skolan, med rätt utformning kan detta skapa utblickar och en social kontroll över platsen.

Bollplanen på den befintliga skolgården söder om Jagbacken är idag en populär målpunkt för skolbarn och ungdomar. Under intervjun framkom det att denna bollplan används mer frekvent än den grusplan som finns inom planområdet, och anledningen tros vara att den på skolgården är belagd med konstgräs. Förutom under de perioder som grusplanen är spolad med is så är nyttjandet lågt. Hur ny bollplan inom planområdet ska utformas och underhållas bör därmed studeras vidare. Oavsett om ny skola placeras i Jagbacken bör allmänhetens tillgång till bollplanen, utanför skoltid, säkerställas. Utformning och underhåll bör utredas mot bakgrund av eventuella nya rådande förutsättningar senare i planeringen.

Ett exempel på målpunkter för unga är köpcentra, gallerior, idrottsanläggningar etcetera som utgör möjligheter och frirum att ta i besittning. Trots att dessa miljöer är kontrollerade, både vad gäller tillgänglighet och användning, kommer de även de unga tillgodo. Särskilt vintertid behöver ungdomar platser inomhus utanför hemmet eller skolans sfär (Lieberg 1994). Med detta i åtanke kan skolans lokaler planeras så att andra verksamheter kan nyttja dessa efter skoltid, exempel på sådana verksamheter är kulturskola eller ungdomsgård. Det finns då möjlighet att tillskapa ytterligare målpunkter för barn och unga som också kan nyttjas under vintertid och under kontrollerade former.

Skola

Den eventuella skolan föreslås placeras i en del av området som påverkas av buller från E4. Barn är känsliga för buller, utsätts de för buller så kan det leda till oro, koncentrationssvårigheter och nedsatt inlärningsförmåga (Evans & Hygge, 2007). För att skapa en pedagogisk miljö som är tillfredsställande blir det viktigt att genomföra åtgärder som sänker bullernivåerna, både i lektionssalar och på skolgården.

Skolgårdens ytor fyller också en viktig funktion för barn och ungas hälsa i form av vardagsmotion och kontakt med naturen. Det är viktigt att utformningen bidrar med funktioner som uppmuntrar rörelse, kreativitet, självstyrd lek och som bidrar till lust att utforska. skapa en intressant och attraktiv skolgård. Lek i skogsmiljö är någonting som även belyses som en viktig punkt under intervjun med Kiladalens södra skola. På den befintliga skolan i Bergshammar finns en skogsdunge som är populär att leka i, den skog som finns inom det nya skolområdet bör alltså i så stor mån som möjligt bevaras.

Genom att skapa en grön skolgård gynnas barn, genom tillgång till mer varierad lek, ökad fysisk aktivitet, ökat välmående, ökade sensoriska upplevelser och lärande. Barnens naturkontakt kan i sin förlängning också gynna miljön i stort, då barnen får ett personligt, emotionellt engagemang för naturen genom att vistas i den. Naturkontakt kan på så sätt främja ett miljömässigt ansvarsfullt beteende. Exempel på utformning av en grön skolgård är träd och buskar för skuggning och vattenupptag, men även perenner, grönsaker och örter för lärande (SLU, 2021). Det finns studier som visar att barn på förskolor med rik natur har bättre motorik och koncentrationsförmåga, har färre sjukdagar och är friskare än på naturfattiga förskolor (Folkhälsomyndigheten, 2009).

Skolgårdens storlek är också en viktig faktor för att utveckla lek och socialt samspel. För att utemiljöer ska fungera för alla barn, oavsett intresse, ålder, könstillhörighet och funktionsvariationer krävs stora ytor. Små ytor begränsar barns lek och aktivitet direkt och kan ge upphov till problem som aggressivt eller undvikande beteende (SLU, 2021). Forskning visar att den totala storleken helst bör vara minst 3000 m². På en gård som är mindre, oavsett antal barn, kan det vara svårt att tillgodose barngruppens olika behov (Boverket, 2015). Boverket rekommenderar också att friytan bör vara 30 m² per barn i grundskolan och 40 m² per barn i förskola, vilket bör säkras i framtida utformning av skolgården.

En skolgårds ytstorlek är dessutom avgörande för att den ska kunna ha och behålla en hög kvalitet. En större yta ger utrymme för att kunna gestalta olika typer av kvaliteter såsom rumsbildningar och grönytor. På en bra skolgård finns en mängd och variation av olika platser som kan främja en mångfald av möjligheter, exempelvis ytor som fungerar för lek och rörelse, umgänge eller för att dra sig undan (Pawlowski, Veitch et al., 2019; Pawlowski, Andersen et al., 2019; Alerby, 2019).

Skolgården bör utformas så att den är överblickbar. Befintlig skola söder om planområdet har sin skolbyggnad mitt på skolgården vilket kräver mycket personal för att hålla koll på vad som händer under raster och andra verksamheter.

Del 3 - Slutsatser

Åtgärdsförslag och rekommendationer

En viktig del i barnperspektivet och social hållbarhet överlag är betydelsen av att verka för ett inkluderande område där det finns trygghet och tillhörighet både inom och mellan tätortens olika delar. Att tillskapa aktiviteter och miljöer för barn och unga bidrar till detta. Ett bra sätt är genom dialoger och workshops med målgruppen där man utgår ifrån att de vet vilka behov och intressen som finns. Detta PM är ett inledande arbete där barnperspektivet har undersökts på ett övergripande sätt. Längre fram i processen bör en barnkonsekvensanalys utföras inom ramen för en ny detaljplan, detta för att fortsätta integrera frågor som rör och gynnar barn och unga i området.

Bebyggelse, stråk och gröna kopplingar

- Skapa gröna kopplingar mellan bostadsgårdar genom grönstruktur för att främja bilfri lek.
- Det är viktigt att kopplingar mellan husen är öppna för alla så att det inte skapas stängda bostadsområden och platser.
- Belysning inom området ska vara ändamålsenligt - ta fram en belysningsplan.
- Utred möjligheten att skapa belysningskonst på stigar och på höjderna. Ett belyst stråk i naturmiljön kan fungera som konstverk och samtidigt vara trygghetsskapande.
- Trafikbuller vid bostäder ska utredas i kommande detaljplanearbete.
- Planera och säkerställ drift och underhåll av gröna stråk - eventuellt ta fram en underhållsplan för att exempelvis förhindra ingenväxta entréer till Jagbackens grönområden och buskage/sly i närheten av gångstråk.

Trafik

- Gaturummet bör utformas för att prioritera gång- och cykeltrafik och på ett sätt som gör att bilar håller låga hastigheter. Hastighetssänkande åtgärder kan vara bl.a. ringlande vägar, farthinder och avsmalnade partier.
- Angöring vid skolan ska ske på ett trafiksäkert sätt. Se till så att ytor för hämtning och lämning är rätt placerade och anpassade efter barnens behov och även de vuxnas behov då flertal föräldrar har barn på både förskola och skola. Detta kräver bl.a. att det går att parkera på platsen en viss tidsperiod för att hinna med att hämta från både förskola och skola. Ytterligare exempel är att göra så att lite äldre barn själva kan gå mellan skolbyggnaden och plats för hämtning och lämning på ett trafiksäkert sätt.
- Leveranser till skolan bör lösas så att de kan ske på ett trafiksäkert sätt. Backrörelser bör undvikas då barn har svårare att förstå trafiksituationer och på grund av sin storlek kan vara svåra att upptäcka vid backning.

Målpunkter

- Då en eventuell idrottshall kan komma att bli en målpunkt även utanför skoltid så rekommenderas att skapa dragningskraft genom att idrotts-hallen kan få ett eget namn. Detta skapar en identitet och association till platsen utöver skolan. Det kan även signalera att platsen har en bredare användning.
- En öppen förskola kan placeras i skolbyggnaden som kan användas av bland annat ur- och skurverksamheten som tidigare huserat i Bygdegården.
- Skapa målpunkter som exempelvis utegym. Utegym kan även bidra till att bättre belysning finns på en plats vilket kan öka upplevd trygghet.
- Platsbildningar mellan husen som delvis är oprogrammerade ger frihet för barn att använda ytor med hjälp av fantasin. Oprogrammerade ytor kan användas för loppmarknad, försäljning av bakverk eller bara vara en plats för att sola och ta det lugnt. Det kan även finnas fördelar med att programmera allmänna ytor för lek eller häng för lite äldre barn eller sittplatser för vuxna och äldre.

Skolgård

- Om skola planeras i efterföljande detaljpanelläggning ska buller vid skolan utredas. Utred vilka bulleråtgärder som är bäst lämpade för barn för att minska buller på skolgården.
- Spara de naturvärden som finns omkring och tillför nya för att skapa en intressant och attraktiv skolgård.
- Skapa en skolgård som är multifunktionell under skoltid och utred möjligheterna till att skapa en multisportplan som kan nyttjas även efter skoltid.
- Utforma skolgården med minst 3000 m² friyta och 30 m²/barn.
- Det är viktigt att tillskapa ytor och redskap som klarar av ett hårt slitage om det kommer att finnas ett samnyttjande.
- Utemiljöerna ska fungera för alla barn, oavsett intresse, bakgrund, ålder, könstillhörighet och funktionsvariationer.
- Rikta klassrummen mot naturen för att integrera skolbyggnaden och klassrummen med naturen - detta medför värden för barnens miljö och undervisning.
- Skapa inte en baksida med nya byggnader mot vägen. Använd exempelvis en trädrad eller grön ridå som täcker vägen och som synliggör trädlandskapet. Det befintliga natur- och kulturlandskapet bör tas tillvara på för siktlinjer från skolan. Utred skolgården och disposition av byggnader närmare i detaljplaneskedet.
- Skolgården blir i sig en allmän lekplats efter skoltid. Det är bra att skolan ligger i närhet till bostäder så att det finns informell social kontroll.
- Ta fram en belysningsplan för området och skolan med fokus på barn och trygghet/jämställdhet. Belysning ska vara ändamålsenlig.
- Naturen och grönska kan utgöra en lärandemiljö genom bl.a. odling på skolgården och undervisning i naturen.
- Skapa orienterbarhet till och från skolan med hjälp av befintlig grönska som kan bli kopplingar och ridåer mellan platser.
- Få in gröna stråk bland bostadsbebyggelsen så att det inte blir en barriär mellan skogen och skolan. Spara träd som går att spara som gröna stråk och komplettera med belysning.
- Hitta lösningar för samnyttjande av skollokaler efter skoltid för exempelvis kulturskolans verksamheter, bibliotek och/eller ungdomsgård.

Källhänvisning

AIX, 2021. Barnkonsekvensanalys utbyggnad av Mälarbanan.

Tillgänglig online via: <https://www.solna.se/download/18.60b9997b177db651c753d86d/1614711420434/Barnkonsekvensanalys.pdf>

Boverket, 2015. Gör plats för barn och unga! En vägledning för planering, utformning och förvaltning av skolans och förskolans utemiljö.

Evans, G., Hygge, S., 2007. Noise and performance in children and adults. Noise and Its Effects. 549-566

Folkhälsomyndigheten, 2009. Grönområden för fler – en vägledning för bedömning av närhet och attraktivitet för bättre hälsa.

Tillgänglig online via: <https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/f5981a14af284331aa957f724bbdbcf4/r2009-2-gronomraden-for-fler.pdf>

SLU, 2021. Rum för skolans utemiljö – Fördjupad analys kring yta för förskolegård och skolgård.

Tillgänglig online via: https://pub.epsilon.slu.se/23467/1/jansson_m_et_al_210428.pdf

Stockholms stad (2016) Plan för säkra skolvägar.

Tillgänglig online via: <https://start.stockholm/globalassets/start/om-stockholms-stad/politik-och-demokrati/styrande-dokument/plan-for-sakra-och-trygga-skolvagar.pdf>